

Галаган Олександр Іванович,
професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент;
Письменний Дмитро Петрович,
професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор

ОКРЕМІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Майже десятилітній період застосування Кримінального процесуального кодексу України не дав однозначної відповіді на питання: яким має бути кримінальне процесуальне законодавство України, щоб водночас відповідати європейським стандартам і разом з тим слугувати надійним засобом захисту прав, свобод та законних інтересів конкретного громадянина нашої держави. Водночас вся практика Європейського суду з прав людини зорієнтована на примат інтересів особи у кримінальному судочинстві. Ця основоположна теза також знайшла своє відображення у ст. 2 КПК України, в якій передбачено, що забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду є умовами того, що кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, буде притягнутий до кримінальної відповідальності в міру своєї вини і жоден невинуватий не буде обвинувачений або засуджений. Виходячи з практики держав Європейського союзу у кримінальному процесуальному законодавстві України вказано, що жодна особа не може бути піддана необґрунтованому процесуальному примусу, а до кожного учасника кримінального провадження буде застосована належна правова процедура.

А це можливо коли законодавець враховує як теоретичні аспекти розробки законопроектів, так і наслідки їх практичного застосування. Тому система законодавства повинна мати узгоджений характер і забезпечення її реалізації відповідними гарантіями і механізмами.

Тому система джерел кримінального процесуального права не статична, а динамічна і її елементи здатні детермінувати один одного.

Залежно від характеру і рівня систематизації кримінальних процесуальних норм серед законів, що регулюють кримінальну процесуальну діяльність, важливе місце займають кодифікаційні акти, а саме: Кримінальний процесуальний кодекс України, інші кодекси, які містять кримінальні процесуальні положення (наприклад, Кримінальний кодекс України, Кримінально-виконавчий кодекс України та інші).

Попередні Кримінально-процесуальні кодекси УРСР (1922, 1927, 1960 рр.) були систематизованими законодавчими актами, які нормативно

закріплювали порядок провадження у кримінальних справах та визначали зміст правовідносин у сфері здійснення кримінального переслідування і судочинства. [1, с. 14–19; 2, с. 18–30].

Сучасне кримінальне процесуальне право зазнає постійних змін, які призводять до того, що норми прийняті під час запровадження КПК України у 2012 р. суттєво змінюються, втрачаючи свою первісну сутність, яка полягала у «...у принципі пропорційності в проведенні процесуальних дій та обмеженні прав осіб, що залучені до кримінального судочинства» [3, с. 9–10]. Така стихійність у зміні кримінального процесуального законодавства не тільки не удосконалила порядок кримінального провадження, але і відобразилась на якості самого закону. Як стверджує О.А. Лейба, стихійно-ситуаційна нормотворча динаміка кримінального процесуального законодавства останніх років, призвела до загострення тих нормативно-змістовних проблем, що були «болючими» для правозастосування і досі залишаються невирішеними та породжують нові, які посилюють неузгодженість окремих структурних елементів процесуального законодавства або утворюють взаємну конфронтацію між деякими нормами; спричиняють помилки при встановленні структурних зв'язків із використанням бланкетних та відсильних норм; зумовлюють порушення законів логіки при конструюванні термінології і понятійно-категоріального апарату [4, с. 18].

Існує тісний зв'язок між процесом правового регулювання взаємовідносин держави та особи, в ході якого вирішується проблема удосконалення законодавства (в тому числі і кримінального процесуального), його оптимізації, покращання правовідносин, що складаються у державі по розкриттю та розслідуванню кримінальних правопорушень, встановленню осіб, що їх вчинили, та у разі їх винуватості у скоєному притягнення до кримінальної відповідальності.

Детальний та науково обґрунтований алгоритм дій органів держави, на яких покладено обов'язок проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, повинен бути відображений у відповідних законодавчих актах, основною рисою яких повинна бути стабільність. У разі її відсутності відбудеться порушення системних зв'язків, пов'язаних з реалізацією кримінальної процесуальної політики, а також в повній мірі врахування вимог засад верховенства права, законності та справедливості й може обумовлювати неефективність правового регулювання.

КПК України 1960 р. передбачав в якості окремої стадії кримінального процесу (яка мала назву порушення кримінальної справи) передбачалося перевірка заяв та повідомлень про злочини. Така стадія у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України не передбачена. В той же час отримавши повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення неможливо визначитись з тим, чи це правопорушення порушує норми Кримінального кодексу України чи

взагалі не має його ознак. А кримінальний процесуальний закон відповідно до ч.1 ст.214 КПК України вимагає протягом 24 годин внести такі відомості до Єдиного реєстру досудового розслідування. Як вихід з такої ситуації відомчий нормативно-правовий акт (наказ МВС України від 8 лютого 2019 р. № 100 «Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події») передбачив можливість реєстрації таких заяв у відповідному журналі. Тобто все таки є певний час для того щоб пересвідчитись, що дійсно вчинено кримінальне правопорушення і разі виявлення його ознак передати до органів досудового розслідування. Щоправда цей строк теж обмежений тими ж 24 годинами.

Раніше нами висловлювалась думка, що перспективним напрямом вдосконалення процесуальної регламентації початку досудового розслідування є чітка вказівка в законі підстав для відмови від внесення відомостей до ЄРДР. Уявляється, що до них слід віднести достатньо обґрунтовані дані про те що в заяві чи повідомленні : 1) не було події кримінального правопорушення (злочину чи кримінального проступку); 2) діяння не містить складу кримінального правопорушення; 3) особою вчинено суспільно небезпечне діяння, якій на час його вчинення не виповнилось 11 років; 4) відсутня заява потерпілого, коли кримінальне провадження може бути порушене не інакше як за його заявою; 5) наявний вирок суду, що набрав законної сили, за фактом про який надійшла інформація; 6) заява чи повідомлення вже внесені до ЄРДР по факту, про який надійшла інформація.

Про відмову у внесенні відомостей до ЄРДР за вказаними вище підставами дізнавач, слідчий або прокурор зобов'язані винести вмотивовану постанову про відмову в такій дії. Копія постанови має вручатися особі (фізичній або юридичній) від імені якої надійшла інформація про кримінальне правопорушення, та особам, інтересів яких вона стосується. Слід передбачити також можливість оскарження такої постанови відповідному прокурору, з його рішенням про можливість задоволення або відмови у задоволенні скарги у семиденний строк з обов'язковим повідомленням ініціатора скарги.

Уявляється, що внесення таких змін до чинного законодавства у частині визначення підстав для відмови від внесення відомостей до ЄРДР призведе до покращання якості та ефективності досудового розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів у стислі строки [5, с. 92].

Список використаних джерел

1. Галаган І.С., Суслєв Д.С. Кримінальний процес Української РСР. К., «Вища школа», 1970. С. 14–19
2. Радянський кримінальний процес / Колектив авторів під заг. ред. Ривліна А.Л. К., «Вища школа», 1971. С. 18–30
3. Кримінальний процесуальний кодекс 2012 р.: ідеологія та практика правозастосування: колективна монографія / за заг. ред.

Ю.П. Аленіна; відпов. за вип. І.В.Гловюк. Одеса: видавничий дім «Гельветика», 2018, 1148 с.

4. Лейба О.А. Дефекти кримінального процесуального законодавства та засоби їх подолання: монографія. Харків: «Юрайт», 2018. 216 с.

5. Галаган О.І., Письменний Д.П. Проблемні питання законодавчого регулювання досудового розслідування // Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 травня 2021 р.) / [редкол.: В.В. Черней, С.Д. Гусарев, С.С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2021. 376 с.

Горецький Олег Васильович,
керуючий партнер ТОВ «Юридична фірма
“Горецький і Партнери”», адвокат, медіатор,
кандидат юридичних наук

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ УКРАЇНИ

У глобалізаційних умовах сучасності питання корупції залишається одним із актуальних не тільки для України, але і для більшості країн світу, що набуло міжнародного характеру. Як наслідок, у Рейтингу сприйняття корупції міжнародної організації «Transparency International» Україна роками входить до групи «досить корумпованих держав». Про наявність в нашій країні колосальної тіньової економіки неодноразово відмічалось також в резолюціях Парламенту ЄС.

Такий високий показник сприйняття та оцінки корупції громадянами країни найчастіше пояснюється експертами відсутністю в державі реального впровадження реформ у сфері протидії корупції, а також неефективною діяльністю органів правопорядку та суду щодо виявлення, розслідування корупційних правопорушень і своєчасного притягнення винуватців до юридичної відповідальності, незалежно від їх соціальної або політичної належності.

Законодавчою базою з питань запобігання корупції є: Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс, закони України «Про запобігання корупції», «Про правила етичної поведінки», «Про адміністративні послуги», «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки», Указ Президента України «Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією» та інші.

Можна констатувати, що незважаючи на існування вказаної законодавчої бази та плану дій, а також низки нормативно-правових